

Ook in 2022 weinig gezondheidsproblemen door eikenprocessierupsen

Joost Vanhommerig, Henk Jans, Christos Baliatsas,
Bart Knottnerus, Mariëtte Hooiveld

In de zomer van 2019 werd in verschillende provincies in Nederland veel overlast gemeld door de aanwezigheid van eikenprocessierupsen. Huisartsen zagen veel patiënten die gezondheidsklachten hadden die mogelijk veroorzaakt werden door contact met de brandharen van deze rupsen. In de jaren daarna was het aantal meldingen bij de huisarts van dergelijke klachten beduidend lager. Het Nivel heeft de cijfers tot en met september 2022 geactualiseerd. Hieruit blijkt dat het aantal meldingen ook in 2022 laag was.

Overlast door brandharen

Sinds de eerste melding in 1989 is de eikenprocessierups uitgegroeid van een lokaal ongemak in zuidelijk Nederland tot een bron van overlast en gezondheidsklachten in vrijwel alle provincies in Nederland. Contact met de brandharen van de rupsen kan leiden tot huidklachten (jeuk, roodheid, pijn en netelroos/urticaria), tot neus-, keel-, en luchtwegklachten en tot oogklachten. Huidklachten vormen met >90% het merendeel van de klachten. De klachten verdwijnen doorgaans na enige dagen tot weken, indien gewenst met gebruik van vrij verkrijgbare middelen uit drogisterijen. Soms is ondersteunende medicamenteuze behandeling nodig^[1]. Er zijn aanwijzingen dat in extreme gevallen langdurige en mogelijk blijvende klachten kunnen optreden^[2], maar betrouwbare cijfers hierover ontbreken.

In de zomer van 2019 was er in verschillende provincies in Nederland sprake van grote overlast door de aanwezigheid van de eikenprocessierups. Dit kwam doordat er voldoende voedsel was (eikenbomen), verhoogde temperaturen in het vroege voorjaar en de zomer van 2019, een gebrek aan natuurlijke vijanden en een zware storm begin juni waardoor (oude) nesten en brandharen over een groot gebied werden verspreid^[3]. In deze periode waren er ook veel meer gezondheidsproblemen als gevolg van contact met de brandharen van de eikenprocessierups door huisartsen geregistreerd dan in eerdere jaren^[4,5]. Met behulp van gegevens van huisartsen die deelnemen aan Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn zijn gezondheidsproblemen wekelijks gemonitord in de periode mei tot en met september, de periode waarin de meeste overlast verwacht wordt. In 2020 en 2021 was het aantal mensen dat zich bij de huisarts presenteerde vanwege klachten die mogelijk veroorzaakt werden door contact met brandharen van eikenprocessierupsen beduidend lager dan in 2019, dankzij de gecoördineerde aanpak in beheer en bestrijding door gemeenten en andere organisaties^[6,7]. Uit veldonderzoek met vliedervallen (zgn. feromoonvallen) is gebleken dat zowel het aantal eikenprocessievlinders, als het aantal eiken met vlinders is gedaald sinds de metingen zijn begonnen in 2020^[8].

In 2022 zijn, waarschijnlijk mede door het warme voorjaar, in Nederland de eerste eikenprocessierupsen al op 30 maart uit de eitjes gekropen. De eerste brandharen werden tussen half en eind mei 2022 verwacht^[9]. In deze factsheet rapporteren en bespreken we het aantal

meldingen bij de huisarts van klachten die mogelijk veroorzaakt werden door contact met brandharen van de eikenprocessierups, in de periode mei tot en met september 2022.

Rapportage van gezondheidsklachten in mei - september 2022

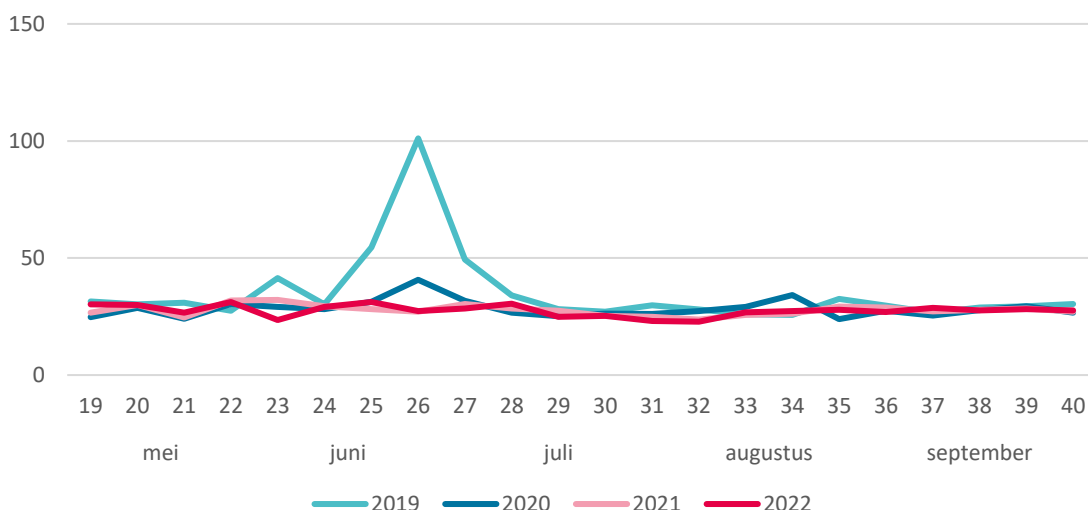
Er zijn tussen mei en september 2022, geen opmerkelijke verheffingen te zien in het aantal personen dat de huisarts raadpleegde met symptomen die mogelijk veroorzaakt worden door contact met de eikenprocessierups. In dezelfde periode schommelde het aantal personen dat zich wekelijks meldde bij de huisarts met jeuk tussen de 23 en 31 personen per 100.000 inwoners (figuur 1) en het aantal personen met plaatselijke rode huid tussen de 52 en 82 personen per 100.000 inwoners (figuur 2).

Wanneer het aantal personen dat wekelijks bij de huisarts komt voor jeukklachten wordt uitgesplitst naar provincie, is te zien dat in Limburg in de periode van mei-september 2022 relatief gezien meer personen werden gezien dan in andere provincies in Nederland (figuur 3). Dit beeld past bij het verspreidingsgebied van de eikenprocessierups^[9].

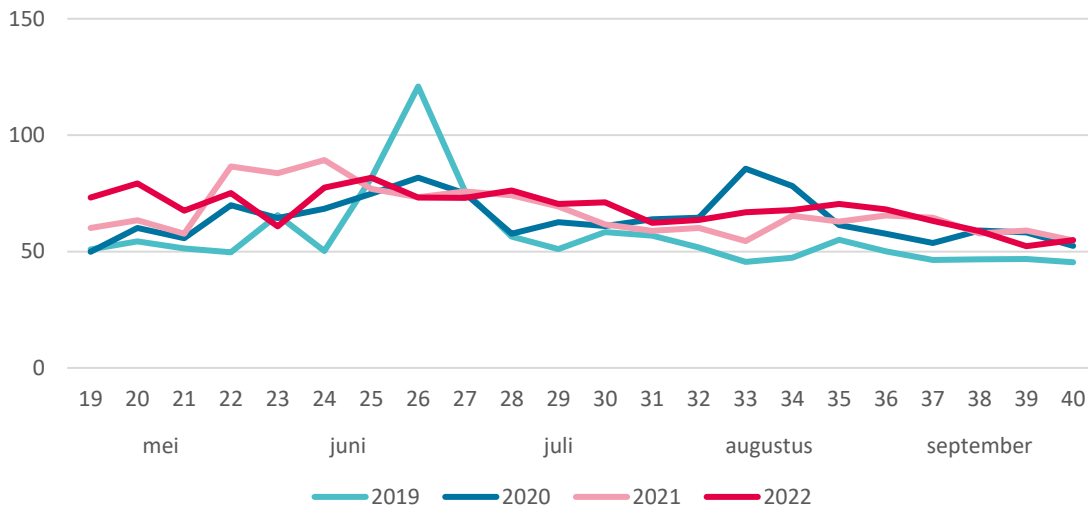
Registratie van gezondheidsproblemen

Ongeveer 500 huisartsenpraktijken nemen deel aan Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn en het Nivel ontvangt van ongeveer 390 huisartsenpraktijken wekelijks - geanonimiseerde - medische gegevens. Omdat er geen specifieke diagnosecode bestaat voor 'gezondheidsklachten door de eikenprocessierups', wordt gebruikgemaakt van een combinatie van symptoomcodes die verwacht worden bij klachten door de eikenprocessierups. Deze methode is verder beschreven onder het kopje 'Het onderzoek' achter in deze factsheet.

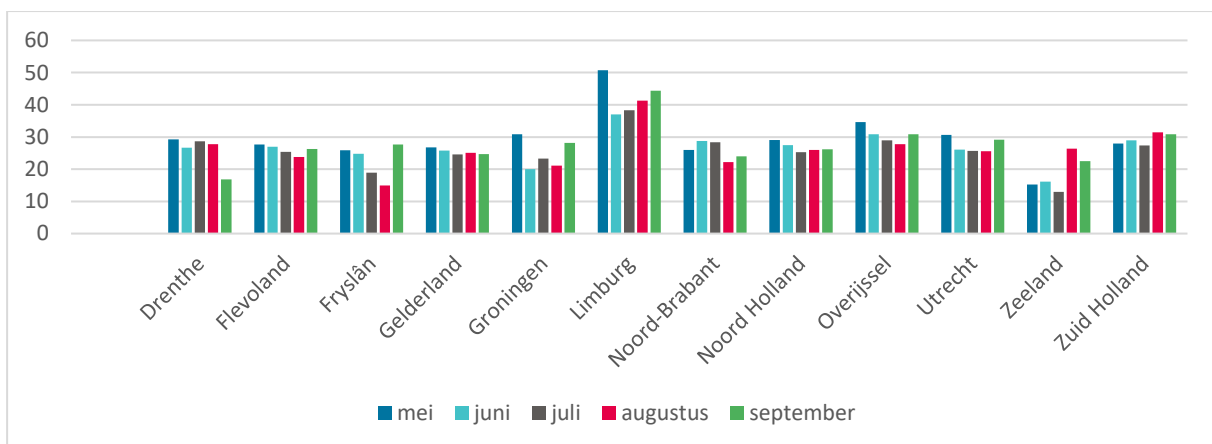
Figuur 1 *Wekelijks aantal personen dat de huisarts heeft geconsulteerd vanwege jeuk, per 100.000 inwoners, week 19 tot en met week 40, 2019-2022*

Figuur 2 *Wekelijks aantal personen dat de huisarts heeft geconsulteerd vanwege een plaatselijk rode huid per 100.000 inwoners, week 19 tot en met week 40, 2019-2022*

Figuur 3 *Gemiddeld aantal personen dat wekelijks de huisarts heeft geconsulteerd vanwege jeuk, naar provincie, per maand per 100.000 inwoners, 2022*

Conclusie

Sinds 2020 zijn veel minder eikenprocessierups-gerelateerde gezondheidsklachten gemeld bij huisartsen dan in 2019. Het is mogelijk dat de publieksvoorlichting over preventie na de grote overlast in 2019 ervoor heeft gezorgd dat mensen meer alert zijn en contact met brandharen van de eikenprocessierups zoveel mogelijk vermijden. Ook kunnen veel van de ervaren klachten, zoals jeuk en pijn, spontaan overgaan of verholpen worden met zelfzorgmiddelen, zoals koelgels. Hierbij zou sprake kunnen zijn geweest van een ‘leercurve’, waarbij een tweede of derde aanraking met brandharen niet meer heeft geleid tot een huisartsbezoek.

Het actief inzetten op effectievere en natuurlijke bestrijding van de eikenprocessierups door gemeenten en provincies kan hebben bijgedragen aan het minder vóórkomen van klachten in recentere jaren. Het eerder genoemde veldonderzoek met feromoonvallen heeft laten zien dat in 2022 het aantal eikenprocessievinders met maar liefst 65% gedaald was t.o.v. 2021^[8].

Dit is ook duidelijk naar voren gekomen in het onderzoek van de Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen dat de afgelopen twee jaar is uitgevoerd. Mede in het kader van dit onderzoek is een nieuwe leidraad beheersing Eikenprocessierups^[10] opgesteld, waarin aanbevelingen worden aangegeven die organisaties die geconfronteerd worden met overlast van de eikenprocessierups, als een strategie kunnen gebruiken voor de opzet en invulling van het eigen beleid.

De gegevens die wij in deze factsheet presenteren zijn op basis van registratie bij de huisarts, waarbij we aannemen dat wanneer er veel overlast was geweest, er ook meer mensen met klachten zich zouden hebben gemeld bij de huisarts. Dat blijkt niet uit de cijfers van Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn. We verwachten niet dat Covid-19 een rol van betekenis heeft gespeeld in de waargenomen daling in de rapportage van het aantal klachten dat werd veroorzaakt door de eikenprocessierups, met name omdat de daling persisteerde in 2022. Nivel Zorgregistraties zal ook voor de komende jaren een eventuele toename of verdere afname van deze klachten blijven monitoren.

Het onderzoek

Bij Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn worden data van eerstelijns zorgverleners verzameld en geanalyseerd voor onderzoek van maatschappelijk belang, dat direct toepasbare resultaten oplevert voor uiteenlopende beleidsvragen. Het Nivel heeft veel kennis en ervaring over het verzamelen en verwerken van data uit elektronische patiëntendossiers.

De door het Nivel verzamelde gegevens gaan over de gezondheidsproblemen van de Nederlandse bevolking en de aard, omvang en kwaliteit van zorg binnen de eerstelijnszorg. Omdat de registraties al jaren plaatsvinden, kunnen actuele resultaten goed worden vergeleken met die uit het verleden. Voordat data uit deelnemende praktijken bij ons binnenkomen zijn ze zorgvuldig gepseudonimiseerd, waardoor ze niet herleidbaar zijn naar individuele patiënten of zorgverleners. Het Nivel streeft naar landelijk representatieve cijfers.

Van ca. 390 deelnemende huisartsenpraktijken wordt wekelijks data ontvangen. Hiermee worden trends in ziektepatronen in de gaten gehouden voor de surveillance en monitoring van Nivel Zorgregistraties. De patiënten uit deze praktijken (ongeveer 1,7 miljoen) vormen een goede afspiegeling van de Nederlandse populatie. De gegevens die worden verzameld zijn gegevens die iedere huisarts routinematig, als onderdeel van het zorgproces, vastlegt in zijn elektronisch medisch dossier.

Huisartsen maken voor de registratie van gezondheidsproblemen in het medisch dossier gebruik van 685 codes van de International Classification of Primary Care (ICPC). Blootstelling aan de brandharen van eikenprocessierupsen gaat gepaard met allerlei huid-, oog- en ademhalingsklachten. Hiervoor worden, net als bij eerdere evaluaties, de volgende codes gebruikt:

- Pijn/gevoeligheid van de huid (S01)
- Pruritus/jek (S02)
- Lokale roodheid van de huid (S06)
- Andere symptomen huid (S29)
- Urticaria (S98)
- Schadelijk gevolg fysische factor [ex. akoestisch letsel/lawaaidoofheid] (A88)
- Andere infectie/ontsteking oog/adnexen (F73)

Voor deze evaluatie worden gegevens gebruikt die wekelijks berekend zijn voor het [Nivel Surveillance Bulletin](#). De cijfers zijn berekend als het aantal personen dat de huisarts in die week heeft geraadpleegd voor bepaalde symptomen of aandoeningen, gedeeld door het totaal aantal ingeschreven patiënten in de praktijk (zorgprevalentie). Voor mogelijke regionale verschillen wordt ook gekeken naar de cijfers per provincie.

Meer weten

Het Nivel levert de kennis om de gezondheidszorg in Nederland beter te maken. Dat doen we met hoogwaardig, betrouwbaar en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar thema's met een groot maatschappelijk belang. 'Kennis voor betere zorg' is onze missie. Alle onderzoeken publiceert het Nivel openbaar. U vindt deze publicatie en alle andere Nivel-publicaties op www.nivel.nl/publicaties. Meer informatie over de eikenprocessierups en bijbehorende klachten: ga naar www.thuisarts.nl/eikenprocessierups.

Titelgegevens van deze publicatie

De gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt: Vanhommerig, J., Jans H., Baliatsas C., Knottnerus, B., Hooiveld, M. Ook in 2022 weinig gezondheidsproblemen door eikenprocessierupsen. Utrecht: Nivel, 2023.

Auteursgegevens

Joost Vanhommerig, Christos Baliatsas, Bart Knottnerus, Mariëtte Hooiveld: Nivel

Henk Jans: arts MG, medische milieukunde, (bio)chemicus, gezondheidskundig adviseur gevaarlijke stoffen (GAGS)

Bronnen

1. Jans, H., Franssen, E. De brandharen van de eikenprocessierups, een reëel probleem voor de huisarts. Jul 2008. Website (geraadpleegd op 27-1-2023) <https://www.henw.org/system/files/download/hw0808-396.pdf>
2. Van der Parre H. Vele tientallen ernstige oogklachten door eikenprocessierups. Jul 2019. Website (geraadpleegd op 15-2-2023) <https://nos.nl/artikel/2293888-vele-tientallen-ernstige-oogklachten-door-eikenprocessierups>
3. Venhuizen, G. De processierups sloeg erger toe dan een griep epidemie. Okt 2019. Website (geraadpleegd op 27-1-2023) <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/03/de-processierups-sloeg-erger-toe-dan-een-griep-epidemie-a3975524>
4. Hooiveld, M., Jans, H., Dückers, M. Huisartsenbezoek door eikenprocessierups: een terugblik op gezondheidsproblemen. Utrecht: Nivel, 2019.
5. Baliatsas, C., Hooiveld, M., Kenens, R., Jans, H., Kuppen, H., Hendriksen, J., Dückers, M. Gezondheidsproblemen in gebieden met hoge plaagdruk van de eikenprocessierups: de grote overlast in 2019. Utrecht: Nivel, 2022.
6. Hooiveld, M., Jans, H., Hendriksen, J., Baliatsas, C., Dückers, M. In 2020 minder gezondheidsproblemen door eikenprocessierupsen. Utrecht: Nivel, 2021.
7. Hooiveld, M., Jans, H., Hendriksen, J., Baliatsas, C., Dückers, M. Voor tweede jaar op rij weinig gezondheidsproblemen door eikenprocessierupsen. Utrecht: Nivel, 2022.
8. Reijnen Rutten, E. Is de eikenprocessierups op sterven na dood? Dit jaar geringere overlast van kriebelbeestjes, volgend jaar nóg minder. Nov 2022. Website (geraadpleegd op 27-1-2023)

<https://www.gelderlander.nl/wageningen/is-de-eikenprocessierups-op-sterven-na-dood-dit-jaar-geringere-overlast-van-kriebelbeestjes-volgend-jaar-nog-minder~a064c920/>

9. Van Vliet, A., Hellingman, S., Kuppen, H., Jans, H., Spijker, J., Hofhuis, H. Eerste eikenprocessierupsen kwamen vroeg uit het ei. Apr 2022. Website (geraadpleegd op 27-1-2023) <https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=29032>
10. Spijker, J., Hellingman, S., Hellingman, G., Hofhuis, H., Jans, H., Kuppen, H., Van Vliet, A., Croeze, K. Leidraad Beheersing Eikenprocessierups. Kenniscentrum Eikenprocessierups. Feb 2022. Website (geraadpleegd op 16-3-2023) <https://processierups.nu/leidraad/> en <https://processierups.nu/wp-content/uploads/2022/08/Leidraad-eikenprocessierups-Versie-05-08-22.pdf>